

ОЦІНКА ВАРТОСТІ БАНКУ: СУТНІСТЬ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Постановка проблеми. Сьогодні використання поняття «оцінка вартості банку» в наукових працях західних та вітчизняних науковців характеризується підвищеною актуальністю. Але слід зазначити, що в сучасній теорії оцінки вартості поки що немає однозначного та загальноприйнятого його тлумачення. Як зазначав відомий французький письменник і філософ Франсуа Вольтер: «Розпочинаючи дискусію на будь-яку тему, не забувайте визначити термінологію, яка в подальшому буде використовуватися» [1]. Тому, перш за все, необхідно розглянути категорію «оцінка вартості банку» та пов'язані з нею терміни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед теоретичних доробок вітчизняних та зарубіжних вчених з даної проблематики, можна виокремити напрацювання таких дослідників як Т. Коупленд [2], А. Дамодаран [3], А. Грязнова [4], С. Леонов [5], В. Кочетков [6, 7] та ін.

В працях Т. Коупленда, А. Дамодарана та А. Грязнової основна увага приділяється розгляду особливостей наукових підходів до оцінки вартості банку, при цьому вчені не акцентують уваги на тлумаченні самого поняття «оцінка вартості банку». С. Леонов у своїх дослідженнях розглядає категорію «оцінка вартості банківського бізнесу» і також не приділяє уваги поняттю «оцінка вартості банку». Деякі вітчизняні дослідники ототожнюють такі поняття як «оцінка вартості підприємства», «оцінка вартості банку» та «оцінка вартості бізнесу». Наприклад, В. Попов та К. Уманець зазначають, що «... вартість бізнесу є тотожним поняттям вартості підприємства» [8]. В. Кочетков у своїх дослідженнях розглядає банк як ділове підприємство, та не дає окремого визначення поняття «оцінка вартості банку». Необхідно зазначити, що в діючому законодавстві України відсутнє розмежування між поняттями оцінки вартості банку та підприємства. Однак на нашу думку в процесі професійної оцінки вартості банку виникає необхідність врахування особливостей банківського бізнесу і відмінностей банку від інших суб'єктів господарювання, зокрема, підприємств.

Метою дослідження є аналіз сутності поняття «оцінка вартості банку» та формування авторського визначення цього поняття з метою вдосконалення теоретико-методологічної бази оцінки вартості банківських установ.

Виклад основного матеріалу. Згідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» поняття «оцінка вартості банку» можна визначити як «цілеспрямований впорядкований процес обчислення величини вартості об'єкта у грошовому виразі з урахуванням факторів, що на неї впливають в конкретний момент часу в умовах конкретного ринку» [9]. Такої ж точки зору дотримується і К. Решоткін, який під оцінкою вартості банку пропонує розглядати

впорядкований процес, результатом якого є визначення величини ринкової вартості банку як фірми із врахуванням доходу, який він приносить [10].

Зазначимо, що процес утворення понять має чіткі правила побудови визначень (дефініцій), яких необхідно дотримуватись.

По-перше, об'єми дефінієндума (Dfd) і дефінієнса (Dfn) мають співпадати (правило співмірності): $Dfd = Dfn$. При порушенні цього правила можливі наступні помилки:

а) широке визначення. Дана помилка полягає в тому, що об'єм поняття, яке визначається менше об'єму визначаючого поняття: $Dfd < Dfn$ (рис. 1.1, а);

б) вузьке визначення. На відміну від першої, ця помилка виникає, коли об'єм поняття, яке визначається більше об'єму визначаючого поняття: $Dfd > Dfn$ (рис. 1.1, б);

в) перехрещення. Ця помилка виникає в тому випадку, коли об'єми дефінієндума і дефінієнса частково співпадають: $Dfd \cap Dfn \neq \emptyset$ (рис. 1.1, в);

г) несумісність. Дана помилка означає, що в якості дефінієнса використано поняття, несумісне з дефінієндумом: $Dfd \cap Dfn = \emptyset$ (рис. 1.1, г).

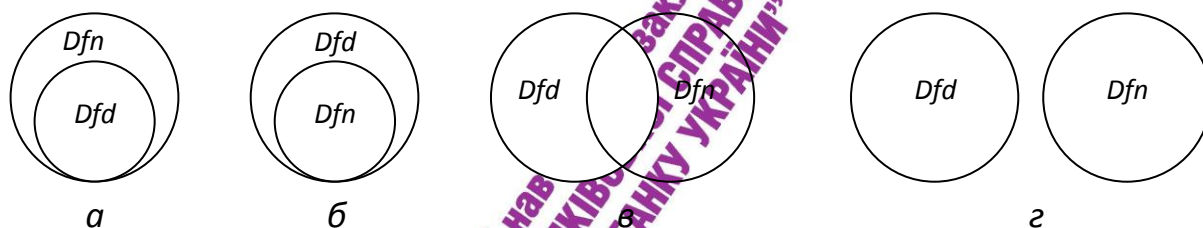

Рисунок 1.1 – Можливі порушення «правила співмірності» у вигляді діаграм Ейлера-Венна [11]

По-друге, визначення не повинно містити в собі «логічного кола». Помилка, яка виникає при порушенні цього правила, називається «колом у визначенні» і полягає в тому, що спочатку одне поняття визначається через друге, а потім друге — через перше. Окремим випадком даної помилки є тавтологія, коли дефінієнс лише повторює дефінієндум.

По-третє, визначення має бути ясним, тобто не можна одне невідоме визначати через інше невідоме. При порушенні цього правила виникає помилка «неясне визначення».

По-четверте, визначення по можливості не має містити в дефінієнсі заперечення. Заперечення не розкриває змісту дефінієндума. Воно вказує, чим не є предмет, не вказуючи при цьому, чим він є. Порушення цього правила призводить до помилки «використання заперечення без необхідності» [11, 12].

Проаналізувавши наведену в Законі України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» дефініцію поняття «оцінка вартості банку» з точки зору описаних правил можна зробити висновок, що порушується «правило співмірності». В дефінієнсі

узагальнюється об'єкт оцінки, тоді як в дефінієндумі вже визначено, що об'єктом оцінки є банк. Це призводить до виникнення помилки «широке визначення». Тобто дефінієнс необхідно звузити, розглянувши детальніше банківську установу, як об'єкт оцінки.

Об'єкт оцінки – це майно та майнові права, які підлягають оцінці. Об'єкти оцінки класифікують за різними ознаками:

– об'єкти оцінки у матеріальній формі – нерухоме майно (нерухомість) та рухоме майно;

– об'єкти оцінки у нематеріальній формі – об'єкти оцінки, які не існують у матеріальній формі, але дають змогу отримувати певну економічну вигоду;

– об'єкти оцінки у формі цілісного майнового комплексу (цілісний майновий комплекс) – об'єкти, сукупність активів яких дає змогу провадити певну господарську діяльність [13].

Так як за Законом України «Про банки і банківську діяльність» банк – це юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, тобто провадити певну господарську (статутну) діяльність, то доцільно розглядати його як об'єкт оцінки у формі цілісного майнового комплексу.

До складу цілісного майнового комплексу банку входять всі види майна, що призначені для реалізації його цілей: здійснення банківської діяльності та отримання прибутку.

Згідно із п. 3 затвердженої постанови Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 р. № 1440 Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» «цілісний майновий комплекс» – це об'єкти, сукупність активів яких дає змогу провадити певну господарську діяльність; цілісними майновими комплексами є підприємства, а також їхні структурні підрозділи (цехи, виробництва, дільниці тощо), які можуть бути виділені в установленому порядку в самостійні об'єкти з подальшим складанням відповідного балансу і можуть бути зареєстровані як самостійні суб'єкти господарської діяльності.

Банк як цілісний майновий комплекс включає в себе нерухомість (земельні ділянки, будинки, споруди), обладнання, транспортні витрати, інвентар, а також майнові зобов'язання, фінансові активи, goodwill і інші види нематеріальних активів і інтелектуальної власності, на основі яких проводиться банківська діяльність. Цілісний майновий комплекс (банк) використовується для банківської діяльності та перебуває у постійному русі. Потрібно враховувати змінність складу майна та проводити оцінку вартості цілісного майнового комплексу на конкретну дату.

Вважаємо, що об'єктом оцінки вартості банку, є банк як цілісний майновий комплекс, призначений для ведення банківської діяльності.

Процес оцінки вартості банку передбачає наявність об'єкта та суб'єкта оцінки. Суб'єктом оціночної діяльності виступають, з одного боку,

професійні оцінювачі, що володіють спеціальними знаннями і практичними навиками, а з іншого боку – споживачі їх послуг (замовники).

Відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 17.05.2012 року суб'єктами оціночної діяльності є:

– суб'єкти господарювання – зареєстровані в установленому порядку фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, а також юридичні особи незалежно від їх організаційно-правової форми власності, які здійснюють господарську діяльність, у складі яких працює хоча б один оцінювач, та які отримали сертифікат суб'єкта оціночної діяльності,

– органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які отримали повноваження на здійснення оціночної діяльності в процесі виконання функцій з управління та розпорядження державним майном та (або) майном, що є у комунальній власності, та у складі яких працюють оцінювачі [9].

Вважаємо, що в якості головного суб'єкта оцінки вартості банку слід розглядати не фізичну або юридичну особу, яка проводить оцінку вартості банку, а фізичну або юридичну особу, яка зацікавлена в проведенні оцінки і є її замовником. Професійні оцінювачі працюють по замовленням, які надходять від банків, підприємств, страхових компаній, державних органів нагляду, а також громадян.

На сьогоднішній день оціночна діяльність регулюється такими основними законами як Закон України «Про оцінку майна, майнових прав і професійної оціночної діяльності в Україні» від 12 липня 2001 року [9] і Закон України «Про оцінку земель» [14] від 11 грудня 2003 року. Оцінювачі і суб'єкти оціночної діяльності керуються єдиною методичною базою під час здійснення оцінки. Базовими методичними актами вищого рівня є Національні стандарти оцінки, в яких визначені основні критерії та вимоги до проведення незалежної оцінки і оформлення звітів. Слід зазначити, що окрім національного законодавства, оціночна діяльність регулюється міжнародними правовими нормами, такими як Міжнародні стандарти оцінки.

За результатами вартісної оцінки об'єкта кожен із суб'єктів використовує отриману аналітичну інформацію для вирішення конкретних задач.

На думку Т. Коупленда, Т. Коллера та Д. Мурріна: «Банки остаются в числе компаний, чья оценка наиболее трудна, поскольку, вопреки множеству предъявляемых к ним регулирующих требований по отчетности, трудно определить качество их кредитных портфелей, вычислить доли в прибылях, полученные при несовпадающих ставках процента, и понять, какие организационные единицы создают или разрушают ценность» [15]. Отже банк – це установа, оцінка вартості якої досить специфічна.

Процес оцінки вартості банку визначається цілком її проведенням. Залежно від цілей оцінки і обраного виду вартості банківська установа може оцінюватися по-різному. Найбільш вживаними видами вартості банківських

установ в Україні є ринкова, балансова, ліквідаційна та інвестиційна. Вважаємо, що у визначенні поняття «оцінка вартості банку» має враховуватися вибір виду оцінюваної вартості.

Висновки. Враховуючи все вищезазначене, поняття «оцінка вартості банку» пропонується визначати як цілеспрямований впорядкований процес обчислення величини вартості цілісного майнового комплексу, призначеного для ведення банківської діяльності, визначеної на дату оцінки у відповідності до обраного виду вартості із врахуванням факторів, що на неї впливають в умовах конкретного ринку. Запропоноване визначення поняття «оцінка вартості банку» уточнює теоретико-методологічну базу оцінки вартості суб'єкта господарювання для випадку, коли об'єктом оцінки являється банківська установа.

Перспективи подальших досліджень. В подальших дослідженнях планується розглянути оцінку вартості банку при злиттях та поглинаннях, зокрема, понятійний апарат і термінологію даної проблематики.

Список використаних джерел

1. Вольтер, Ф. // Совет. энцикл. словарь. – М.: Совет. энцикл., 1982. – С. 246.
2. Коупленд, Т. Стоимость компаний: оценка и управление [Текст] : 3-е изд., перераб. и доп., пер. с англ. / Т. Коупленд, Т. Коллер, Дж. Муррин. – М. : ЗАО «Олимп–Бизнес», 2005. – 576 с.
3. Дамодаран, А. Инвестиционная оценка. Инструменты и техника оценки любых активов [Текст] : пер. с англ. / Асват Дамодаран. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 1342 с.
4. Оценка бизнеса [Текст] : учебное пособие / под ред. А.Г. Грязновой, М. А. Федотовой. — М. : Финансы и статистика, 2002. – 496 с.
5. Вартість банківського бізнесу [Текст] : монографія / А. О. Єпіфанов, С. В. Леонов, Й. Хабер та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук А. О. Єпіфанова та д-ра екон. наук С. В. Леонова. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ». – 295 с.
6. Кочетков, В. М. Обґрунтування необхідності оцінки ринкової вартості банку в умовах нестабільної економіки [Текст] / В. М. Кочетков // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доп. VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (10-11 листопада 2005 р.) / УАБС НБУ. – Суми, 2005. - Вип. 14. - С. 45-46.
7. Кочетков, В. М. Поняття ринкової вартості банку як ділового підприємства [Текст] / В. М. Кочетков // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Українська академія банківської справи Національного банку України. - Суми, 2005. - Вип. 14.- С. 60-66.
8. Уманець, К. А. Управління вартістю підприємства в системі фінансового менеджменту [Текст] / К. А. Уманець, В.М. Попов // Наукові записки / Кіровоградський національний технічний університет. – Кіровоград, 2011. – Вип. 11. Частина II. – С. 188-192.

9. Про оцінку майна, майнових прав і професійної оцінної діяльності в Україні [Електронний ресурс] : закон України від 12 липня 2001 року № 2658-III. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.

10. Решоткин, К.А. Особенности оценки бизнеса коммерческого банка [Текст] / К. А. Решоткин // Аудиторские ведомости, 2000. – №5. – С. 7-15.

11. Ивлев, Ю. В. Логика для юристов [Текст] / Ю. И. Ивлев. – М.: Дело, 2000. – 264 с.

12. Богдановський, І. В. Логіка [Текст] : опорний конспект лекцій / І. В. Богдановський, О. Г. Льовкіна. – К.: МАУП, 2004. – 168 с.

13. Про затвердження Національного стандарту №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [Текст] : постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 р. № 1440 // Офіційний вісник України від 26.09.2003 р. — 2003. — № 37. — С. 64.

14. Про оцінку земель [Електронний ресурс] : закон України від 11 грудня 2003 року № 1378-IV. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1378-15>.

15. Коупленд, Т. Стоимость компаний: оценка и управление [Текст] : 3-е изд., перераб. и доп., пер. с англ. / Т. Коупленд, Т. Коллер, Дж. Муррин. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2005. – 576 с.

Державний вищий навчальний заклад
"УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ"

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING"
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE